

Άννα Χ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

*Η ψυχή θεωρός και δημιουργός του νοητού
Κάλλους στο πλατωνικό Συμπόσιον και
η λειτουργία των αρετών
της νοερώς ενεργούσης ψυχής*

Η αναγωγή της ψυχής προς τη θεωρίαν του νοητού Κάλλους

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΑΡΘΡΟΥ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ αναγωγικής πορείας της ψυχής προς τη θέαση του νοητού Κάλλους στο πλατωνικό Συμπόσιον, έτσι όπως αυτή αναδεικνύεται μέσω του λόγου της Διοτίμας.

Όπως είχαμε αναφέρει σε προηγούμενο άρθρο μας,¹ το νοητόν Κάλλος είναι, μετά το ψυχικόν Κάλλος, η τρίτη βαθμίδα της αναγωγικής πορείας της ψυχής, η οποία έτσι φτάνει στην κορύφωσή της, όταν η ψυχή καταστεί θεωρός και δημιουργός του νοητού Κάλλους.

Το νοητόν Κάλλος είναι, όπως το ψυχικόν Κάλλος, αόρατο και, συνεπώς, συλλαμβάνεται από την ψυχή, χωρίς τη διαμεσολάβηση των αισθητηρίων οργάνων.

Πιο συγκεκριμένα, το νοητόν Κάλλος συλλαμβάνεται από την ψυχή μέσω της αυτενεργού νοήσεως, δηλαδή της νοητικής ενέργειας του κεκαθαρμένου εσωτερικού όμματος της ψυχής, το οποίο καθαίρεται μέσω της καλλιέργειας της καθαρτικής αρετής της φρονήσεως.

Η αυτενεργός νόησις της ψυχής ενεργοποιήθηκε μέσω της καλλιέργειας των καθαρτικών αρετών, οι οποίες συνιστούν την πρώτη βαθμίδα των θεωρητικών αρετών.² Ειδικότερα, αναφερθήκαμε στον τρόπο με τον οποίο η απάθεια της ψυχής από την επίδραση των παθών που προέρχονται από το επιθυμητικόν μέρος της, επιφέρει την κάθαρσιν του εσωτερι-

¹ Άννα Χ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ, Οι διαβαθμίσεις της ιδέας του Κάλλους στο πλατωνικό Συμπόσιον και η λειτουργία των θεωρητικών αρετών, *Παιδαγωγικός Λόγος* 1/2012, 73-86.

² ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π.

κού όμματος της ψυχής, δηλαδή του λογιστικού μέρους της, το οποίο καθίσταται, μέσω της καλλιέργειας της καθαρτικής αρετής της φρονήσεως, αυτοκίνητον και αποκτά αυτενεργόν νόησιν.

Τι είναι, όμως, η αυτενεργός νόησις του λογιστικού μέρους της ψυχής;

Είναι η κεκαθαρμένη νόησις του λογιστικού μέρους της ψυχής, η οποία αποκτάται μέσω της τρίτης, μετά την αίσθησιν και τη φαντασίαν, γνωστικής δύναμης της ψυχής.

Η γνωστική αυτή δύναμη της ψυχής ονομάζεται *ειλικρινής διάνοια* και ορίζεται από τον Πλάτωνα, στο έργο του *Φαίδων*, ως μία αμιγής νοητική ενέργεια, η οποία προσδίδει στην ψυχή τη δύναμη να νοεί, χωρίς να επηρεάζεται από τις εντυπώσεις, τις οποίες λαμβάνει από τον εξωτερικό κόσμο των αισθήσεων. Με αυτήν την έννοια, η ψυχή, μέσω της ενεργοποίησης της *ειλικρινούς διανοίας*, αποκτά τη δύναμη να συλλαμβάνει τα όντα *καθ' αυτά*, δηλαδή να θεωρεί με νοητική ενάργεια τη νοητή τους ουσία.

*Ἄρ' οὖν ἐκεῖνος ἂν τοῦτο ποιήσειε καθαρῶτατα, ὅστις ὅτι μάλιστα αὐτῇ τῇ διανοίᾳ ἴοι ἐφ' ἕκαστον, μήτε την ὄψιν παρατιθέμενος ἐν τῷ διανοεῖσθαι μήτε τινὰ ἄλλην αἴσθησιν ἐφέλκων μηδεμίαν μετὰ τοῦ λογισμοῦ, ἀλλ' αὐτῇ καθ' αὐτήν εἰλικρινεῖ τῇ διανοίᾳ χρώμενος αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἰλικρινές ἕκαστον ἐπιχειροῖ θηρεῦειν τῶν ὄντων, ἀπαλλαγείς ὅτι μάλιστα ὀφθαλμῶν τε καὶ ὤτων καί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ξύμπαντος τοῦ σώματος, ὡς ταραττοντος καὶ οὐκ ἐῶντος τὴν ψυχὴν κτήσασθαι ἀλήθειάν τε καὶ φρόνησιν, ὅταν κοινωνῇ;*³

(Ἄραγε, λοιπόν, δεν θα το έκανε με την πιο μεγάλη καθαρότητα εκείνος ο οποίος, όσο αυτό είναι δυνατό, θα προσέγγιζε κάθε ένα από τα όντα, με την ίδια τη διάνοιά του, χωρίς να παρεμβάλλει στη διανοητική του λειτουργία, ούτε κάποια όραση ούτε έλκοντας μαζί με τον λογισμό του καμία απολύτως άλλη αίσθηση, αλλά, χρησιμοποιώντας αυτήν καθ' αυτήν την αμιγή διάνοια, θα επιχειρούσε να συλλάβει κάθε ένα από αυτά καθ' αυτά τα αμιγή όντα, αφού πρώτα θα απαλλασσόταν, όσο αυτό είναι δυνατόν, από τα μάτια και τα αυτιά και, για να το πω μ' έναν λόγο, από ολόκληρο το σώμα, επειδή αυτό, ό-

³ Πλάτ. *Φαίδων*, 65e9-66a7.

*ταν συμμετέχει, ταράζει την ψυχή και δεν την αφήνει να αποκτήσει την αλήθεια και τη φρόνηση;)*⁴

Σύμφωνα με τον νεοπλατωνικό φιλόσοφο Πλωτίνο, η *διάνοια* είναι μία νοητική ενέργεια της ψυχής, μέσω της οποίας αυτή μετατρέπει τις εντυπώσεις που λαμβάνει από τις αισθήσεις, όχι πλέον σε μόνιμες εσωτερικές παραστάσεις ενός *ψυχικού Κάλλους*, όπως αυτό γινόταν μέσω της γνωστικής δύναμης της *φαντασίας*, αλλά σε μόνιμες νοητικές ενέργειες, οι οποίες δημιουργούνται μέσω της *διανοητικής αναμνήσεως* και της συνακόλουθης *θεωρίας* της αναλογίας που υπάρχει μεταξύ του *ψυχικού Κάλλους*, το οποίο βρίσκεται μέσα της και του *νοητού Κάλλους* των *Ιδεών* οι οποίες βρίσκονται στο *νοητόν πεδίο*ν.

δειλόμεν δὴ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἴδια τῶ μὲν σωματικὰ καὶ οὐκ ἄνευ σώματος εἶναι, ὅσα δὲ οὐ δεῖται σώματος εἰς ἐνέργειαν, ταῦτα ἴδια ψυχῆς εἶναι, καὶ τὴν διάνοιαν ἐπίκρισιν ποιουμένην τῶν ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως τύπων εἶδη ἤδη θεωρεῖν καὶ θεωρεῖν οἷον συναισθήσει, τὴν γε κυρίως τῆς ψυχῆς τῆς ἀληθοῦς διάνοιαν· νοήσεων γὰρ ἐνέργεια ἢ διάνοια ἢ ἀληθῆς καὶ τῶν ἔξω πολλάκις πρὸς τάνδον ὁμοιότης καὶ κοινωνία. ἀτρεμήσει οὖν οὐδὲν ἦττον ἢ ψυχή πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἐν ἑαυτῇ· αἱ δὲ τροπαὶ καὶ ὁ θόρυβος ἐν ἡμῖν παρὰ τῶν συννηρημένων καὶ τῶν τοῦ κοινοῦ, ὃ τι δῆποτέ ἐστι τοῦτο, ὡς εἴρηται, παθημάτων.⁵

(Διακρίναμε, λοιπόν, αυτά που είναι κοινά και αυτά που ανήκουν μόνο στην ψυχή με τον εξής τρόπο: όσα μεν είναι σωματικά και δεν υπάρχουν χωρίς το σώμα, όσα δε δεν χρειάζονται το σώμα για να ενεργήσουν, αυτά ανήκουν μόνο στην ψυχή· και η διάνοια, η οποία κρίνει και αποφαινεται εκ των υστέρων για τις εντυπώσεις που προέρχονται από την αίσθηση, ἤδη θεωρεῖ τις ιδέες και τις θεωρεῖ με ἓνα εἶδος συναισθήσεως <συνειδητοποίησης ενυπαρχόντων στην ψυχή νοητικῶν δεδομένων>, δηλαδή η διάνοια με την κυριολεκτική σημασία του όρου, που ανήκει στην αληθινή ψυχή· επειδή η αληθινή διάνοια είναι <νοητική> ἐνέργεια νοήσεων και, πολλές φορές, ο-

⁴ Όλες οι αποδόσεις των χωρίων από τα αρχαία ελληνικά στα νέα ελληνικά είναι της υπογράφουσας.

⁵ Πλωτ. *Περὶ τοῦ τί το ζῳιον και τις ο άνθρωπος*, *Εννεάς Α΄*, 9 (15-26).

μοιότητα και κοινωνία ανάμεσα στα έξω και στα μέσα. Παρ' όλα αυτά, λοιπόν, η ψυχή θα είναι ατάραχη, στραμμένη στον εαυτό της και μέσα σε αυτόν. Οι δε αλλαγές και η ταραχή μέσα μας προέρχονται, όπως είπαμε, από τα μέρη <του σώματος> που είναι συναρτημένα σε αυτή <την ψυχή> και από τα παθήματα του κοινού <τρόπου συνύπαρξης της ψυχής με το σώμα>, οποιοσδήποτε <κοινός τρόπος συνύπαρξης> και αν είναι αυτός.)

Με αυτήν την έννοια, η ειλικρινής διάνοια καθιστά ικανό το λογιστικόν μέρος της ψυχής, να γίνει, μέσω της διανοητικής αναμνήσεως, θεωρός του νοητού Κάλλους και να εκδηλώσει τις νοητικές εκείνες ενέργειες, μέσω των οποίων θα καταστεί δημιουργός του ψυχικού Κάλλους των νοητικών σχημάτων τα οποία συνιστούν εσωτερικές ψυχικές εικόνες του Κάλλους των νοητών παραδειγμάτων τους, δηλαδή του νοητού Κάλλους των Ιδεών.

Πώς, όμως, ενεργοποιείται, η διανοητική ανάμνησις μέσα στην ψυχή;

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, οι νοητικές ενέργειες της ειλικρινούς διανοίας της ψυχής, καλλιεργούνται μέσω της μαθήσεως των τεσσάρων καλών μαθημάτων, δηλαδή της μουσικής, της αριθμητικής, της γεωμετρίας και της αστρονομίας.

Η ζήτησις και η μάθησις, όμως, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, συγκροτούν την ανάμνησιν: με αυτήν την έννοια, η μάθησις των τεσσάρων καλών μαθημάτων καθιστά ικανή την ψυχή να γεννήσει μέσα της τη διανοητική ανάμνησιν. Ο Πλάτων αναφέρει σχετικά ότι:

ἄτε γὰρ τῆς φύσεως ἀπάσης συγγενοῦς οὔσης, καὶ μεμαθηκνίας τῆς ψυχῆς ἅπαντα, οὐδὲν κωλύει ἐν μόνον ἀναμνησθέντα, ὃ δὴ μάθησιν καλοῦσιν ἄνθρωποι, τᾶλλα πάντα αὐτὸν ἀνευρεῖν, ἐάν τις ἀνδρείος ἦ καὶ μὴ ἀποκάμνη ζητῶν· τὸ γὰρ ζητεῖν ἄρα καὶ τὸ μανθάνειν ἀνάμνησις ὅλον ἐστίν.⁶

(εφόσον, λοιπόν, ολόκληρη η φύση διέπεται από μια εσωτερική συγένεια, και η ψυχή έχει ήδη μάθει τα πάντα, δεν την εμποδίζει τίποτε, από τη στιγμή που θα θυμηθεί ένα μόνον πράγμα –αυτό το οποίο αποκαλούν οι άνθρωποι μάθηση– να ξαναβρεί όλα τα άλλα κατά τον ίδιο τρόπο, εφόσον, βέβαια, είναι ανδρείος και δεν κουραστεί να ε-

⁶ Πλάτ. *Μένων*, 81d1-6.

ρευνά· διότι η έρευνα και η μάθηση είναι, στο σύνολό τους, ανάμνηση.)

Σε αυτό το πλαίσιο, η ενεργοποίηση της *διανοητικής αναμνήσεως* μέσω της *μαθήσεως*, προσδίδει τη δύναμη στην *ελικρινή διάνοια* του *λογιστικού μέρους* της ψυχής, να στραφεί προς τη *θέαση του πελάγους του καλού* των *τεσσάρων καλών μαθημάτων* που συγκροτούν το *θεμέλιο* του συνόλου των *επιστημών*. Μέσω της *θεωρίας* θα γεννηθεί μέσα στην ψυχή ο *έρος δημιουργίας* των *πολλών και καλών λόγων*, δηλαδή ο *έρος δημιουργίας των νοητικών σχημάτων*, δηλαδή των *μουσικών φθόγγων*, των *αριθμών*, των *γεωμετρικών και των στερεομετρικών σχημάτων* τα οποία, όπως προαναφέραμε, *συνιστούν τις εσωτερικές ψυχικές εικόνες του Κάλλους των νοητών παραδειγμάτων τους*, δηλαδή του *νοητού Κάλλους των Ιδεών*.

Μέσω αυτής της *θέασης του πελάγους του καλού*, το *εσωτερικόν όμμα* της ψυχής θα *διευρύνει τους ορίζοντες της θεωρίας του*: με *άλλα λόγια*, η ψυχή θα *οδηγηθεί στην ανάμνησιν της αναλογίας που υπάρχει μεταξύ του ψυχικού Κάλλους*, το οποίο *βρίσκεται μέσα της και του νοητού Κάλλους των Ιδεών* οι οποίες *βρίσκονται στο νοητόν πεδίο*ν. Με αυτόν τον τρόπο, η ψυχή *ενθυμείται την ομοιότητα που υπάρχει μεταξύ της ασάρκου ύπαρξης της και της ουσίας των νοητών υποστάσεων*, οι οποίες *συγκροτούν το νοητόν πεδίο*ν.

εί μὲν ἔστιν ἃ θρυλοῦμεν ἀεὶ, καλὸν τέ τι καὶ ἀγαθὸν καὶ πᾶσα ἢ τοιαύτη οὐσία, καὶ ἐπὶ ταύτην τὰ ἐκ τῶν αἰσθήσεων πάντα ἀναφέρομεν, ὑπάρχουσιν πρότερον ἀνευρίσκοντες ἡμετέραν οὐσαν, καὶ ταῦτα ἐκείνη ἀπεικάζομεν, ἀναγκαῖον, οὕτως ὥσπερ καὶ ταῦτα ἔστιν, οὕτω καὶ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν εἶναι καὶ πρὶν γεγενῆσθαι ἡμᾶς.⁷

(εάν μεν υπάρχουν αυτά τα οποία συχνά επαναλαμβάνουμε, δηλαδή κάποιο καλόν και αγαθόν και κάθε τέτοιου είδους ουσία, και σε αυτήν <την ουσία> ανάγουμε όλα αυτά τα οποία προέρχονται από τις αισθήσεις, επειδή ανακαλύπτουμε ότι αυτή προϋπάρχει και ότι μάς ανήκει και εάν εξομοιώνουμε αυτά με εκείνη, είναι αναγκαίο, έτσι όπως και αυτές <οι ουσίες> υπάρχουν, έτσι και η ψυχή μας να υπάρχει, προτού ακόμη εμείς γεννηθούμε.)

⁷ Πλάτ. *Φαίδων*, 76d7-e4.

Η *ανάμνησις* της αναλογικής *ομοιότητος* μεταξύ του *ψυχικού Κάλλους*, το οποίο βρίσκεται μέσα στην ψυχή και του *νοητού Κάλλους* των νοητών υποστάσεων οι οποίες υπάρχουν στο *νοητόν πεδίο*ν, γεννούν μέσα στην ψυχή τον *έρωτα* της *ομοιώσεως* του *ψυχικού Κάλλους* της με το *νοητόν Κάλλος*. Με αυτήν την έννοια, η ψυχή ανάγεται πλέον προς την τρίτη και τελευταία βαθμίδα του *Κάλλους*, δηλαδή προς τη *θεωρίαν* του *νοητού Κάλλους*.

Η πτεροφυΐα της φιλοσόφου ψυχής και η θεωρία της επιστήμης του καλού

Στο *Συμπόσιον* ο Πλάτων μάς παραδίδει, μέσω των λόγων της Διοτίμας, τη σταδιακή αναγωγή της ψυχής προς τη θέαση του *νοητού Κάλλους*, αναγωγή την οποία διακρίνει σε δύο επιμέρους βαθμίδες:

1) Η πρώτη βαθμίδα είναι η αναγωγή της ψυχής από τη θέαση του *πελάγους του καλού* των τεσσάρων *καλών μαθημάτων* τα οποία, όπως προαναφέραμε, συγκροτούν το θεμέλιο του συνόλου των *επιστημών*, προς τη θέαση του *ενός μαθήματος αυτού του καλού*:

[...] ἕως ἂν ἐνταῦθα ῥώσθεις καὶ ἀὔξηθεις κατίδη τινὰ ἐπιστήμην μίαν τοιαύτην, ἣ ἔστι καλοῦ τοιοῦδε.⁸

([...] ἕως τη στιγμή που, αφού έχει ενισχυθεί στο στάδιο αυτό και έχει ωριμάσει, αντικρύσει κάποια επιστήμη η οποία είναι μία και μοναδική, του καλού, που είναι περίπου σαν και αυτό.)

Ποιά είναι, όμως, αυτή η μία και μοναδική *επιστήμη του καλού*;

Είναι η *διαλεκτική επιστήμη*, η οποία είναι ο *θριγκός* των πολλών και *καλών μαθημάτων*, τα οποία, όπως προαναφέραμε, είναι η *μουσική*, η *αριθμητική*, η *γεωμετρία* και η *αστρονομία*. Ο Πλάτων αναφέρει σχετικά ότι:

Ἄρ' οὖν δοκεῖ σοι, [...] ὥσπερ θριγκός τοῖς μαθήμασιν ἢ διαλεκτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτ' ἄλλο τούτου μάθημα ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἤδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων;⁹

⁸ Πλάτ. *Συμπόσιον*, 210d8-9.

(Άραγε, λοιπόν, σου φαίνεται [...] ότι η διαλεκτική είναι, κατά κάποιον τρόπο, τοποθετημένη ψηλά, σαν επιστέγασμα των μαθημάτων, και ότι δεν θα ήταν σωστό να τοποθετηθεί άλλο μάθημα πάνω από αυτό, αλλά φθάσαμε ήδη στο τέλος της συζήτησης για τα μαθήματα;)

Γιατί, όμως, η διαλεκτική επιστήμη είναι ο θριγκός όλων των μαθημάτων; Επειδή ο απώτερος στόχος της διαλεκτικής επιστήμης είναι η ανάδειξη αφενός της συνάφειας των διαφορετικών μαθημάτων μεταξύ τους και αφετέρου της συνάφειας μεταξύ των μαθημάτων αυτών και της νοητής φύσεως του όντος του νοητού πεδίου. Με αυτήν την έννοια, η διαλεκτική επιστήμη αναδεικνύει την ομοιότητα που συνδέει τα μαθήματα αυτά με τη νοητή φύση του όντος του νοητού πεδίου.

Μετά δὴ τοῦτον τὸν χρόνον, [...] τὰ τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως [...] Καὶ μεγίστη [...] πείρα διαλεκτικῆς φύσεως καὶ μὴ ὁ μὲν γὰρ συνοπτικὸς διαλεκτικὸς, ὁ δὲ μὴ οὐ.¹⁰

(Μετά, λοιπόν, από αυτό το χρονικό διάστημα [...] τα μαθήματα που έμαθαν στην παιδική τους ηλικία χωρίς συνάφεια, θα πρέπει να τα συντάξουν και να τους τα παρουσιάσουν έτσι ώστε με συνοπτικό τρόπο να διακρίνεται η οικειότητα που έχουν τα μαθήματα μεταξύ τους και με τη φύση του όντος [...]. Και είναι το σπουδαιότερο κριτήριο για να διακρίνουμε ποια είναι η διαλεκτική φύση και ποια δεν είναι· γιατί ο συνοπτικός άνθρωπος είναι διαλεκτικός, ενώ ο μη συνοπτικός δεν είναι.)

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαλεκτική επιστήμη καθιστά την ψυχή συνοπτικήν, δηλαδή ικανή να στραφεί από τη θέαση του πλήθους των καλών λόγων που υπάρχουν εντός της και συγκροτούν το εσωτερικό ψυχικού Κάλλους της, προς τη θέαση του ενός καλού λόγου, δηλαδή του ανώτερου νοητού Κάλλους.

Πιο συγκεκριμένα, η διαλεκτική επιστήμη παρέχει στην ψυχή τη μέθοδο της αναγωγής της προς το νοητόν πεδίο, ενώ ταυτοχρόνως καθαι-

⁹ Πλάτ. Πολιτεία Ζ', 534ε.

¹⁰ Πλάτ. Πολιτεία Ζ', 537b9-c8.

ρει το όμμα της, δηλαδή τη διάνοιά της, από τον βόρβορον των απατηλών εντυπώσεων. Ο Πλάτων αναφέρει σχετικά ότι:

Οὐκοῦν [...] ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος μόνη ταύτη πορεύεται, τὰς ὑποθέσεις ἀναιροῦσα, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, ἵνα βεβαιώσῃται, καὶ τῶ ὄντι ἐν βορβόρῳ βαρβαρικῶ τινι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορωρυγμένον ἡρέμα ἔλκει καὶ ἀνάγει ἄνω, συνερίθοις καὶ συμπεριαγωγοῖς χρωμένῃ αἷς διήλθομεν τέχναις.¹¹

(Λοιπὸν [...] μόνο η διαλεκτικὴ μέθοδος ακολουθεῖ αὐτὸν τὸν δρόμο καὶ πορεύεται μέσω της ἀναίρεσης των υποθέσεων, πρὸς τὴν ἴδια τὴν ἀρχή, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ, καὶ ἐνῶ τὸ ὄμμα της ψυχῆς ἦταν πραγματικὰ καταχωνιασμένο μέσα σε κάποιο βαρβαρικό βόρβορο, τὸ ἀνασύρει ἡρέμα καὶ τὸ ἀνάγει πρὸς τὰ ἐπάνω, με τὴ βοήθεια καὶ τὴ συνεργασία στὴν περιαγωγή αὐτῆ, των τεχνῶν γιὰ τὶς ο-ποῖες συζητήσαμε διεξοδικά.)

Σύμφωνα με ὅσα προαναφέραμε, ὁ *θριγκός*, δηλαδή τὸ ἐπιστέγασμα των τεσσάρων *καλῶν μαθημάτων*, συνιστᾶ τὸ ἐφαλτήριο, μέσω του οὐοίου, ἡ *διάνοια* της ψυχῆς θα ἀναχθεῖ πλέον πρὸς τὰ *άνω*. Με αὐτὴν τὴν ἐννοια, ἡ *διαλεκτικὴ ἐπιστήμη* καθιστᾶ τὴν ψυχὴ *πτερωτὴ*, δηλαδή γεννᾶ ἐντὸς της ἕναν νέο ἐρώτα: τὸν *πτέρωτα*. Ὁ *πτέρως* δηλοῖ τὴ νοητικὴ δύναμη της ψυχῆς, νὰ ἀναχθεῖ, χωρὶς ἐμπόδια, πρὸς τὴ θέαση του *νοητοῦ Κάλλους*.

Πιο συγκεκριμένα, ἡ *πτεροφυῖα* της ψυχῆς ἀποκτάται μέσω της καλλιέργειας της *συνοπτικῆς* ικανότητάς της, ἡ οὐοία, ὅπως προαναφέραμε, προσδίδει σε αὐτὴν τὴ νοητικὴ δύναμη νὰ ἀναχθεῖ ἀπὸ τὴ θέαση των *πολλῶν καλῶν λόγων* πρὸς τὴ θέαση του *ενός καλοῦ λόγου*.

Αὐτὴ ἡ *συνοπτικὴ* νοητικὴ δύναμη της ψυχῆς ἀποκτάται μέσω της καλλιέργειας του *συναιρετικοῦ συλλογισμοῦ*, μέσω του οὐοίου ἡ *διάνοια* της ψυχῆς συναιρεῖ τους *πολλοὺς καλοὺς λόγους* σε ἕναν *καλὸν λόγον*. Ἡ ἀνεύρεση του *κοινού συνδετικοῦ λόγου* μεταξύ των πολλῶν καὶ διαφορετικῶν μεταξύ τους ἐννοιῶν καὶ ἡ συνακόλουθη θέαση της *ἐνότητος*, προκαλεῖ στὴν ψυχὴ τὴν *ἀνάμνησιν* της *ἐνότητος* της *Ἰδέας* του *νοητοῦ πεδίου*. Με ἄλλα λόγια, ἡ ψυχὴ ἀναγνωρίζει, μέσω της θέασης του *Κάλλους* της *ἐνότητος*, ἡ οὐοία συνδέει τους *πολλοὺς καλοὺς λόγους*, τὸ *ίχνος*, δηλαδή

¹¹ Πλάτ. *Πολιτεία Ζ'*, 533c8-d4.

την εικόνα, του νοητού Κάλλους της ενότητας της Ιδέας. Ο Πλάτων αναφέρει σχετικά ότι:

Δεῖ γὰρ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῶ ξυναιρούμενον· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀνάμνησις ἐκείνων ἃ ποτ' εἶδεν ἡμῶν ἢ ψυχὴ συμπορευθεῖσα θεῶ καὶ ὑπεριδοῦσα ἃ νῦν εἶναι φαμεν, καὶ ἀνακύψασα εἰς τὸ ὄν ὄντως. διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἢ τοῦ φιλοσόφου διάνοια· πρὸς γὰρ ἐκείνους ἀεὶ ἐστὶν μνήμη κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ θεὸς ὧν θεϊὸς ἐστὶν.¹²

(Γιατί ο άνθρωπος πρέπει να κατανοεί αυτό που λέγεται στη μορφή της έννοιας, η οποία ανάγεται από τις πολλές αισθήσεις, για να συναιρεθεί σε ένα, μέσω του συλλογισμού. Αυτό είναι η ανάμνηση εκείνων, τα οποία είδε κάποτε η ψυχή μας, όταν συμπορεύθηκε με τον θεό και όταν ανύψωσε το βλέμμα πάνω από αυτά, τα οποία τώρα λέμε ότι υπάρχουν, και ανυψώθηκε εκεί που είναι η αληθινή ουσία. Γι' αυτό, λοιπόν, δικαίως, μόνο η διάνοια του φιλοσόφου αποκτά πτερά· γιατί, η μνήμη της, όσο μπορεί, είναι πάντοτε κοντά σε εκείνα, προς τα οποία είναι και ο θεός και εξ αιτίας των οποίων είναι θεός.)

Σε αυτό το πλαίσιο, μέσω της διαλεκτικής επιστήμης, η ψυχή γίνεται πλέον φιλόσοφος ψυχή, η οποία διακατέχεται, όχι πλέον από τον έλλογο έρωτα, αλλά από τον πτέρωτα, δηλαδή τον ένθεο έρωτα της αναγωγής προς τη θέαση του νοητού Κάλλους.

Ο ένθεος έρωτας ονομάζεται από τον Πλάτωνα ερωτική μανία και συνιστά την προϋπόθεση της αναγωγής της διανοίας της φιλοσόφου ψυχής προς τη θέαση του νοητού Κάλλους. Μέσω της ερωτικής μανίας, ο άνθρωπος γίνεται οιονεί φιλόσοφος, δηλαδή αιώνιος εραστής του Κάλλους. Ο Πλάτων αναφέρει σχετικά ότι:

ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων καὶ πρὸς τῷ θείῳ γιγνόμενος, νουθετεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθεν τοὺς πολλοὺς.

Ἔστι δὴ οὖν δεῦρο ὁ πᾶς ἦκων λόγος περὶ τῆς τετάρτης μανίας –ἦν ὅταν τὸ τῆδέ τις ὄρων κάλλος, τοῦ ἀληθοῦς ἀναμνησκόμενος,

¹² Πλάτ. Φαῖδρος, 249b8-c5.

πτερῶταί τε καὶ ἀναπτερούμενος προθυμούμενος ἀναπτεσθαι, ἀδυνατῶν δέ, ὄρνιθος δίκην βλέπων ἄνω, τῶν κάτω δὲ ἀμελῶν, αἰτίαν ἔχει ὡς μανικῶς διακειόμενος— ὡς ἄρα αὕτη πασῶν τῶν ἐνθουσιάσεων ἀρίστη τε καὶ ἐξ ἀρίστων τῶν τε ἔχοντι καὶ τῶν κοινωνούντι αὐτῆς γίγνεται, καὶ ὅτι ταύτης μετέχων τῆς μανίας ὁ ἐρῶν τῶν καλῶν ἐραστής καλεῖται.¹³

(και ὅταν ἀπέχει ἀπὸ τις ἀνθρώπινες ἀσχολίες και πλησιάζει το θεῖο, νοουτεῖται μεν ἀπὸ τους πολλούς, σαν να ἔχει παραφρονήσει, ἐνὼ διαλανθάνει της προσοχῆς τους το γεγονός ὅτι αὐτός εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἐνθεο ἔρωτα.

Ἔτσι, λοιπόν, με αὐτὰ ὅλα που εἶπαμε, φθάσαμε στην τέταρτη μανία,¹⁴ αὐτὴν που, ὅταν κανεὶς βλέπει το Κάλλος που βρίσκεται ἐδῶ κάτω, καθὼς θυμάται το ἀληθινό, ἀποκτὰ πτερὰ και ἀνοίγει τα φτερά του ποθώντας να πετάξει, ἀλλὰ δεν ἔχει τη δύναμη, και κοιτάζει σαν πουλί προς τα ἐπάνω, και παραμελεῖ τα κάτω, και τον κατηγοροῦν ὅτι βρίσκεται σε κατάσταση μανίας· αὐτή, λοιπόν, ἡ μανία εἶναι ἡ καλύτερη ἀπὸ ὅλους τους ἐνθουσιασμούς και ἀπὸ ἀρίστη καταγωγή και γι' αὐτούς που την κατέχουν και γι' αὐτούς που γίνονται κοινωνοί της, και ἐκεῖνος που μετέχει σε αὐτὴν τη μανία, αὐτός που ἐρωτεύεται τα καλά, ονομάζεται ἐραστής.)

Η ἐξαίφνης θεωρία της Ἰδέας του Κάλλους και ο τόκος ἐν τῷ καλῷ της ψυχῆς

Ἡ θέαση της μοναδικῆς ἐπιστήμης του καλοῦ και ἡ συνακόλουθη μέθεξις της διανοίας στη διαλεκτικὴ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία, ὅπως προαναφέραμε, προσέδωσε στην ψυχὴ τον ἐνθεο ἔρωτα του Κάλλους, σηματοδοτεῖ το τέλος της κατ' ἐπιστήμην ζωῆς και την ἀπαρχὴ της κατὰ νοὺν ζωῆς.

Ἡ κατὰ νοὺν ζωὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ την κατ' ἐπιστήμην ζωὴ ἀποτελεῖ την κορύφωση του θεωρητικοῦ βίου της ψυχῆς, ἡ ὁποία περνᾷ πλέον ἀπὸ τη θεωρίαν της ἐπιστήμης του καλοῦ στην ἐξαίφνης θέαση της Ἰδέας του Κάλλους.

¹³ Πλάτ. *Φαῖδρος*, 249c7-e3.

¹⁴ Ἡ ἐρωτικὴ μανία εἶναι, σύμφωνα με τον πλατωνικό *Φαῖδρο*, ἡ τέταρτη κατὰ σειρά *ιερὴ μανία*, μετὰ ἀπὸ τη *μανικὴ*, την *τελεστικὴ* και την *ποιητικὴ μανία*.

Η υπεροχή της κατά νουν ζωής έναντι της κατ' επιστήμην ζωής της ψυχής αναδεικνύεται από τον νεοπλατωνικό φιλόσοφο Πρόκλο:

[...] ἐπὶ τὸ τῶν ἐπιστημῶν ἀναδραμόντα πέλαγος, ἐκεῖ τῇ διαλεκτικῇ θεωρεῖν τὰς διαιρέσεις αὐτῶν καὶ συνθέσεις καὶ ὅλως τῶν ἐν ἡμῖν εἰδῶν τὴν ποικιλίαν, καὶ διὰ τῆς θεωρίας ἐξυφίνασαν τὸν ἑαυτῆς διάκοσμον τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἰδεῖν ὅτι περ αὐτῆς ἀποστήναι δεῖ τῆς συνθέσεως καὶ νοερῶς ἤδη προσβάλλειν τοῖς ὄντως οὐσι· νοῦς γὰρ ἔστιν ἐπιστήμης κρείττων, καὶ ἡ κατὰ νοῦν ζωὴ τῆς κατ' ἐπιστήμην προτιμότερα.

Πολλαὶ οὖν αἱ πλάναι καὶ αἱ δινεύσεις τῆς ψυχῆς· ἄλλη γὰρ ἡ ἐν ταῖς φαντασίαις, ἄλλη πρὸ τούτων ἡ ἐν δόξαις, ἄλλη ἡ ἐν αὐτῇ τῇ διανοίᾳ· μόνη δὲ ἡ κατὰ νοῦν ζωὴ τὸ ἀπλανές ἔχει, καὶ οὗτος ὁ μυστικός ὄρμος τῆς ψυχῆς, εἰς ὃν καὶ ἡ ποίησις ἄγει τὸν Ὀδυσσεά μετὰ τὴν πολλὴν πλάνην τῆς ζωῆς, καὶ ἡμεῖς, ἐὰν ἄρα σώζεσθαι θέλωμεν, μᾶλλον ἑαυτοὺς ἀνάξομεν.¹⁵

([...] αφού αναχθούμε στο πέλαγος των επιστημών, εκεί, μέσω της διαλεκτικής, να γίνουμε θεωροί των διαιρέσεων και των συνθέσεων αυτών <των Ιδεών> και, γενικότερα, της ποικιλίας των Ιδεών που βρίσκονται μέσα μας και αφού η διάνοιά μας εξυφάνει, μέσω της θεωρίας, τον δικό της διάκοσμο, θα δει ότι πρέπει να απέχει από αυτήν τη σύνθεση και ήδη να προσεγγίσει με νοητικό τρόπο τις αληθινές υποστάσεις· γιατί ο νους είναι ανώτερος από την επιστήμη και η κατά νουν ζωή είναι προτιμότερη από την κατ' επιστήμην ζωή.

Πολλές, λοιπόν, είναι οι περιπλανήσεις και οι περιδινήσεις της ψυχῆς· γιατί ἄλλη <περιπλάνηση> εἶναι στις φαντασίες, ἄλλη, πριν από αυτές, στις υποκειμενικές γνώμες, ἄλλη στην ἴδια τη διάνοια· μόνη δε ἡ κατὰ νοῦν ζωὴ ἔχει τὴν ιδιότητα να μην περιπλανάται, και αὐτός εἶναι ὁ μυστικός ὄρμος τῆς ψυχῆς, στον οποίο και ἡ ποίηση οδηγεῖ τὸν Ὀδυσσεά μετὰ ἀπὸ τὴν πολλή περιπλάνηση τῆς ζωῆς, και ἡμεῖς, ἄρα, ἐὰν θέλουμε να σωθούμε, θα ἀνάγουμε τὸν εαυτὸς μας περισσότερο <πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση τῆς κατὰ νοῦν ζωῆς.>.)

Η εξαίφνης θέαση της Ιδέας του Κάλλου είναι η δεύτερη και τελευταία βαθμίδα της αναγωγής της ψυχῆς προς τη θέαση του νοητού Κάλλου, έτσι όπως παρουσιάζεται, μέσω των λόγων της Διοτίμας:

¹⁵ Πρόκλος, *Εἰς τὸν Πλάτωνος Παρμενίδην Ε'*, 1025 (20-37), ἔκδοση Cousin.

πειρῶ δέ μοι, ἔφη, τὸν νοῦν προσέχειν ὡς οἶόν τε μάλιστα. ὃς γὰρ ἂν μέχρι ἐνταῦθα πρὸς τὰ ἐρωτικά παιδαγωγηθῆ, θεώμενος ἐφεξῆς τε καὶ ὀρθῶς τὰ καλά, πρὸς τέλος ἤδη ἰῶν τῶν ἐρωτικῶν ἐξαίφνης κατόψεται τι θαυμαστὸν τὴν φύσιν καλόν, τοῦτο ἐκεῖνο, ᾧ Σώκρατες, οὐδὲν ἔνεκεν καὶ οἱ ἔμπροσθεν πάντες πόνοι ἦσαν [...].¹⁶

(Προσπάθησε, ὁμως, εἶπε, να επιτείνεις την προσοχή σου, όσο μπορείς περισσότερο. Όποιος, λοιπόν, παιδαγωγηθεί μέχρι αυτό το σημείο στην ερωτική τέχνη, θεώμενος με ὀρθό τρόπο το ένα μετά το άλλο τα καλά, όταν φθάσει πλέον προς το τέλος της ερωτικής μύησης, θα αντικρύσει ξαφνικά κάτι το οποίο είναι από τη φύση του καλόν, εκείνο ακριβῶς, Σωκράτη, για χάρη του οποίου καταβλήθηκαν ὅλοι οι προηγούμενοι κόποι [...])

Σε αυτό το πλαίσιο, η *εξαίφνης* θέαση της *Ιδέας* του *Κάλλους* δηλοῖ την ενεργοποίηση της *νοήσεως* μέσα στην ψυχή, η οποία περνά πλέον από τη *θεωρίαν* της *επιστήμης* του *καλού* στην *εξαίφνης* *εποπτεία* της *Ιδέας* του *Κάλλους*.

Πιο συγκεκριμένα, η *εποπτεία* είναι η *ἄχρονος* *νόησις* του *λογιστικού* μέρους της ψυχής, η οποία αποκτάται μέσω της τέταρτης, μετά την *αἰσθησιν*, τη *φαντασίαν* και τη *διάνοιαν*, γνωστικής δύναμης της ψυχής.

Η γνωστική αυτή δύναμη της ψυχής ονομάζεται *νόησις* και ορίζεται ως μία *ἄχρονη* *νοητική* *ἐνέργεια*, η οποία είναι το προϊόν της *θεωρίας* του *νου*, ο οποίος *θεωρεῖ τον εαυτόν του*. Με ἄλλα λόγια, μέσω της *επιστροφῆς* του *νου* στη *θεωρίαν* του *εαυτοῦ* του, ο *νους* ἐνώνεται με το *νοητόν*, μέσα στο οποίο παραμένει. Με αυτήν την ἐννοια, ο *νους* γίνεται ταυτόχρονα *υποκείμενο* και *αντικείμενο* της *νόησης* και, συνεπῶς, νοεῖ τα πάντα ταυτοχρόνως, σε ένα *ἄχρονο* *παρόν*, χωρίς καμία *νοητική* του σύλληψη να είναι ανεξάρτητη ἀπὸ τη *νόησιν*. Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος Πορφύριος αναφέρει σχετικὰ ὅτι:

ἐπὶ δὲ τοῦ νοῦ [...] συννεύοντος εἰς ἑαυτὸν καὶ ἑαυτὸν θεωροῦντος· παρεξελθὼν γὰρ τοῦ θεάσασθαι τὰς ἑαυτοῦ ἐνεργείας καὶ ὄμματα εἶναι τῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν οὐσῶν τὸ ὄραμα οὐδὲν ἂν νοήσειεν. ὡς μὲν οὖν ἦν [ἡ] αἰσθησίς τε καὶ τὸ αἰσθητόν, οὕτως ἐστὶ νοῦς τε καὶ τὸ

¹⁶ Πλάτ. *Συμπόσιον*, 210e.

νοητόν. θεωρεῖ δὲ ἡ μὲν ἐκτεινομένη εἰς τὸ ἔξω, εὐρίσκουσα τὸ αἰσθητόν <ἐν> τῇ ὕλῃ κείμενον, ὁ δὲ νοῦς εἰς αὐτὸν συναγόμενος.¹⁷

(Στην περίπτωση του νου [...] ο οποίος συσπειρώνεται στον εαυτό του και γίνεται θεωρός του εαυτού του· γιατί, εάν εκτυλιχθεί προς τα έξω για να γίνει θεωρός των ενεργειών του και να γίνει ὄμμα των ενεργειών του, οι οποίες θα είναι το αντικείμενο της ὄρασής του, δεν θα μπορούσε να νοήσει τίποτε. Ὅπως, λοιπόν, είναι η αίσθησις ως προς το αισθητόν, έτσι είναι ο νους ως προς το νοητόν. Θεωρεῖ δε η μὲν <αίσθησις>, εκτεινόμενη προς τα έξω, εφόσον συλλαμβάνει το αισθητόν, το οποίο κείται μέσα στην ὕλη, ο δε νους <συλλαμβάνει το νοητόν> συγκεντρωνόμενος στον εαυτό του.)

Έτσι, η γνωστική δύναμη της νοήσεως προσδίδει στην ψυχή τη νοητική δύναμη να νοήσει σε μία άχρονη παροντικότητα, τα πάντα ταυτοχρόνως, εφόσον αυτή δεν ενεργεί πλέον ως διάνοια, στην οποία το υποκείμενο που νοεῖ είναι διακριτό από το αντικείμενο της νοήσεώς της, και, με αυτήν την έννοια, η νοητική της ενέργεια είναι ἐγχρονη, δηλαδή συγκροτεῖται μέσω της μετάβασης από την παρελθούσα νόησιν προς την παρούσα για να προβληθεί, εν τέλει, προς μία μελλοντική νόησιν.

Αυτή ακριβώς η άχρονη παροντικότητα της νοήσεως είναι το ἐξαίφνης, το οποίο ο Πλάτων ορίζει στον *Παρμενίδη*, ως μία άχρονη κατάσταση, η οποία βρίσκεται στο σημείο τομής μεταξύ της κίνησης και της απόλυτης ηρεμίας:

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοῖονδε τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον. οὐ γὰρ ἕκ γε τοῦ ἐστάναι ἐστῶτος ἔτι μεταβάλλει, οὐδ' ἐκ τῆς κινήσεως κινουμένης ἔτι μεταβάλλει· ἀλλ' ἡ ἐξαίφνης αὕτη φύσις ἄτοπός τις ἐγκάθηται μεταξὺ τῆς κινήσεώς τε καὶ στάσεως, ἐν χρόνῳ οὐδενὶ οὔσα, καὶ εἰς ταύτην δὴ καὶ ἐκ ταύτης τὸ τε κινούμενον μεταβάλλει ἐπὶ τὸ ἐστάναι καὶ τὸ ἐστός ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι.¹⁸

(Γιατί το ἐξαίφνης κάτι τέτοιο φαίνεται ὅτι σημαίνει, ὅτι δηλαδή η μεταβολή γίνεται ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ πρὸς τις δύο κατευθύνσεις. Γιατί η

¹⁷ Πορφ. *Αφορμαί*, παρ. 43 (27-35).

¹⁸ Πλάτ. *Παρμενίδης*, 156d3-e3.

μεταβολή δεν γίνεται από την απόλυτη ηρεμία, εφόσον αυτή ακόμη ηρεμεί, ούτε από την κίνηση, εφόσον αυτή ακόμη κινείται· αλλά η άτοπη αυτή φύση του εξαίφνης τοποθετείται μεταξύ της κίνησης και της απόλυτης ηρεμίας, χωρίς να είναι έγχρονη, και προς αυτή και από αυτή <αρχίζει να> μεταβάλλεται αυτό το οποίο κινείται προς την <κατεύθυνση της> απόλυτης ηρεμίας και αυτό που είναι σε απόλυτη ηρεμία προς την κίνηση.)

Πώς, όμως, ενεργοποιείται η νόησις μέσα στο λογιστικόν μέρος της ψυχής;

Η ενεργοποίηση της νοήσεως μέσα στην ψυχή, γίνεται μέσω των αρετών της νοερώς ενεργούσης ψυχής, οι οποίες, όπως οι καθαρτικές αρετές, υπάγονται στη γενικότερη κατηγορία των θεωρητικών αρετών.

Η ενεργοποίηση των αρετών της νοερώς ενεργούσης ψυχής γίνεται με τον ακόλουθο τρόπο:

1) Μέσω της αρετής της σωφροσύνης, η αυτενεργός νόησις του λογιστικού μέρους της ψυχής, η οποία, όπως προαναφέραμε, ονομάζεται *ειλικρινής διάνοια*, επιστρέφει στον εαυτό της, μέσα στον οποίο παραμένει. Μέσω αυτής της επιστροφής, το λογιστικόν μέρος της ψυχής αποκτά τη δύναμη της απαθείας από το θυμοειδές μέρος της. Η *απάθεια* αυτή απελευθερώνει τη νοητική ενέργεια της *ειλικρινούς διανοίας*, από τα πάθη των συναισθημάτων τα οποία προέρχονται από το θυμοειδές μέρος της ψυχής, έτσι ώστε η *ειλικρινής διάνοια* της ψυχής να γίνει *νους*, ο οποίος θεωρεί τον εαυτό του, δηλαδή νόησις.

2) Μέσω της αρετής της ανδρείας, το λογιστικόν μέρος της ψυχής, ως νους πλέον, σταθεροποιεί την *απάθειαν* του θυμοειδούς μέρους της: η σταθεροποίηση αυτή επιτυγχάνεται μέσω της ομοιώσεως του θυμοειδούς μέρους της ψυχής προς την *απάθειαν* του νού, τον οποίον αυτό ακολουθεί.

3) Μέσω της αρετής της φρονήσεως, ενεργοποιείται πλήρως η νόησις του λογιστικού μέρους της ψυχής, το οποίο γίνεται νους θεωρός, αλλά και δημιουργός του νοητού Κάλλους.

4) Τέλος, μέσω της αρετής της δικαιοσύνης, το σύνολο της ψυχής *οικειοπραγεί*, δηλαδή ακολουθεί τη ροή της νοητικής ενέργειας της νοήσεως.

Ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος Πορφύριος ορίζει τις *αρετές της νοερώς ενεργούσης ψυχής* ως ακολούθως:

ἄλλο οὖν γένος τρίτον ἀρετῶν μετὰ τὰς καθαρτικὰς καὶ πολιτικὰς, νοερώς τῆς ψυχῆς ἐνεργούσης· σοφία μὲν καὶ φρόνησις ἐν θεωρίᾳ ὧν νοῦς ἔχει, δικαιοσύνη δὲ οἰκειοπραγία ἐν τῇ πρὸς τὸν νοῦν ἀκολουθίᾳ

καὶ τὸ πρὸς νοῦν ἐνεργεῖν, σωφροσύνη δὲ ἢ εἴσω πρὸς νοῦν στροφή, ἢ δὲ ἀνδρεία ἀπάθεια καθ' ὁμοίωσιν τοῦ πρὸς ὃ βλέπει ἀπαθὲς ὄν τὴν φύσιν.¹⁹

(Ἄλλο, λοιπόν, γένος ἀρετῶν, τὸ τρίτο, μετὰ τις καθαρτικὴς καὶ τις πολιτικὴς, τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ νοητικά· ἡ σοφία μὲν καὶ ἡ φρόνησις θεωροῦν αὐτὰ που ὁ νοῦς κατέχει, ἡ δικαιοσύνη δὲ εἶναι ἡ μέριμνα γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ οἰκείου ἔργου, τόσο ὡς πρὸς τὴν ἐναρμόνισή της με τὸν νοῦ ὅσο καὶ στὴν ἐνέργειά της, σύμφωνα με τὴν ἐπιταγὴς τοῦ νοῦ, ἡ σωφροσύνη δὲ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ στροφή <τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς> πρὸς τὸν νοῦ, ἡ δὲ ἀνδρεία εἶναι ἡ ἀπάθεια, καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ὁποῖο βλέπει, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀπαθὲς.)

Σε αὐτὸ τὸ πλαίσιο, μέσω τῆς νόησεως, ἡ ψυχὴ γίνεται αὐτὰ τὰ ὁποῖα νοεῖ καὶ, συνεπῶς, γίνεται νοῦς καὶ νοητὸν ταυτόχρονα. Με αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἡ ψυχὴ καθίσταται ἓνα νοητὸν ὅλον, τὸ ὁποῖο εἶναι ἓνα, αἰώνιο καὶ ἀφθαρτον, ἐφόσον δὲν ὑπόκειται σὲ οποιαδήποτε αὐξηση, μεταβολὴ καὶ μετάβαση.

Ἡ ἔνωση τῆς ψυχῆς με τὸ νοητὸν Κάλλος, μέσω τῆς νοήσεως, ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα μετὰξὺ τῶν ποιοτήτων τοῦ νοητοῦ Κάλλους τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀντίστοιχων ποιοτήτων τοῦ νοητοῦ Κάλλους, τὸ ὁποῖο ἐξαίφνης θεωρεῖ ἡ ψυχὴ, μέσω τῆς νοήσεως. Ὅπως δηλαδὴ τὸ νοητὸν Κάλλος τῆς ψυχῆς διέπεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα, τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἀφθαρσία ἔτσι καὶ τὸ νοητὸν Κάλλος, διέπεται ἀπὸ τὴν ἴδιες ιδιότητες:

πρῶτον μὲν αἰεὶ ὄν καὶ οὔτε γιγνώμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε ἀυξανόμενον οὔτε φθίνον, ἔπειτα οὐ τῆ μὲν καλόν, τῆ δ' αἰσχρόν, οὐδὲ τοτὲ μὲν, τοτὲ δὲ οὐ, οὐδὲ πρὸς μὲν τὸ καλόν, πρὸς δὲ τὸ αἰσχρόν, οὐδ' ἔνθα μὲν καλόν, ἔνθα δὲ αἰσχρόν, ὡς τισὶ μὲν ὄν καλόν, τισὶ δὲ αἰσχρόν.²⁰

(κατὰ πρῶτον μὲν <τὸ νοητὸν Κάλλος> εἶναι αἰώνιο καὶ οὔτε γεννιέται οὔτε χάνεται, οὔτε αὐξάνεται οὔτε φθίνει, ἔπειτα δὲ εἶναι ἀπὸ μίᾳ ἀποψη καλόν, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ αἰσχρόν, οὔτε ἄλλοτε καλόν, ἄλλοτε

¹⁹ Πορφ. *Αφορμαί*, παρ. 32 (55-61).

²⁰ Πλάτ. *Συμπόσιον*, 211a1-6.

όχι, ούτε καλόν σε σχέση με αυτό, αισχρόν σε σχέση με εκείνο, ούτε εδώ μεν καλόν, εκεί δε αισχρόν, σαν να ήταν για μερικούς καλόν, για άλλους αισχρόν.)

Η ενεργοποίηση των *αρετών της νοερώς ενεργούσης ψυχής* μέσα στο λογιστικόν μέρος της ψυχής καθιστά τη νόησιν της ψυχής δημιουργόν νόησιν. Με άλλα λόγια, η ψυχή καθίσταται ικανή να αναγεννάται συνεχώς ως νους, ο οποίος παραμένει μέσα σε αυτό που νοεί.

Πιο συγκεκριμένα, η ένωση της ψυχής με αυτό το οποίο νοεί, την καθιστά πλέον ικανή να είναι αυτό που νοεί και, με αυτήν την έννοια αναγεννά η ίδια τον εαυτό της, στον οποίο προσδίδει μια νέα ύπαρξη, αυτήν του νου, ο οποίος είναι νοητόν κάλλος: με αυτήν την έννοια, η ψυχή δεν δημιουργεί πλέον, όπως πριν, μέσω των προηγούμενων γνωστικών δυνάμεών της, μια εικόνα του νοητού Κάλλους, αλλά καθίσταται αυτογένεθλος, δηλαδή αυτοδημιουργείται και αναγεννάται αενάως σε νου, ο οποίος είναι νοητόν Κάλλος.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ψυχή, ως νους, δεν γεννά πλέον είδωλα αρετής, αλλά αναγεννάται η ίδια ως αληθής αρετή και, με αυτήν την έννοια, γίνεται θεοφιλής:

ἢ οὐκ ἐνθυμῆ, ἔφη, ὅτι ἐνταῦθα αὐτῷ μοναχοῦ γενήσεται, ὀρώντι ᾧ ὄρατόν τὸ καλόν, τίκτειν οὐκ εἶδωλα ἀρετῆς, ἅτε οὐκ εἰδώλου ἐφαπτομένῳ, ἀλλὰ ἀληθῆ, ἅτε τοῦ ἀληθοῦς ἐφαπτομένῳ· τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθῆ καὶ θρεψαμένῳ ὑπάρχει θεοφιλεῖ γενέσθαι, καὶ εἰπέρω τῷ ἄλλῳ ἀνθρώπων ἀθανάτῳ καὶ ἐκείνῳ;²¹

(ἢ δεν θυμάσαι, εἶπε, ὅτι ἐδῶ και μόνο ἐδῶ θα του δοθεῖ ἡ δυνατότητα, βλέποντας τὸ καλόν μέσω του οργάνου με τὸ οποίο αὐτό μπορεί να καταστεί ορατό, να γεννά, ὄχι εἶδωλα αρετής, εφόσον δεν ἔρχεται σε επαφή με εἶδωλο, ἀλλὰ τὴν ἀληθινὴ <αρετή>, αφοῦ ἔρχεται σε επαφή με τὴν ἀλήθεια; Και αφοῦ γεννήσει και αναθρέψει αρετὴ ἀληθινὴ, ἔχει τὴ δυνατότητα να γίνεи θεοφιλής, και, ὅσο εἶναι θεμιτό σε ἕναν ἀνθρώπο, ἀθάνατος δεν θα εἶναι και ἐκεῖνος;)

²¹ Πλάτ. Συμπόσιον, 212a1-6.

Επιλογικά

Η ενεργοποίηση της νοήσεως μέσα στην ψυχή, μέσω των *αρετών της νοερώς ενεργούσης ψυχής* την καθιστούν, όχι μόνο *θεωρόν του νοητού Κάλλους*, αλλά *δημιουργόν νοητού Κάλλους*.

Με αυτήν την έννοια, η *παιδαγωγία του έρωτος* της Διοτίμας έφθασε στον τελικό της στόχο: η ψυχή, μέσω της αέναης αναγέννησής της, μετουσίωσε τον *έρωτα αθανασίας* σε *έργον αθανασίας*. Με άλλα λόγια, κατέστη δυνατή η μέθεξι της ανθρώπινης ψυχής στην *αθανασία*, όσο φυσικά αυτό είναι θεμιτό.

Sommaire

Anna MARKOPOULOU: *L'âme contemplative et créatrice du Kallos intelligible au Banquet de Platon et la fonction des vertus théorétiques*

L'article présent traite la remontée de l'âme vers la contemplation de l'idée de *Kallos intelligible* au *Banquet* de Platon, dans le discours de Diotima. De ce point de vue, on a mis en valeur l'importance des *vertus théorétiques* et, notamment, leur rôle en vue de cette remontée de l'âme rationnelle qui, à travers elles, se convertit, tant par désir que par connaissance, vers l'*intellect* qui lui est antérieur. Dans ce contexte, nous présentons, dans un premier temps, la remontée de l'âme rationnelle vers la contemplation du *Kallos intelligible* du *savoir dialectique* dont l'importance relève du fait qu'il unit l'ensemble des savoirs sous un savoir unitaire et, de ce fait, il met en valeur le rapport d'analogie entre l'unité de ces savoirs et les êtres du niveau intelligible. Dans un deuxième temps, nous présentons l'illumination *soudaine* de l'âme contemplative du *Kallos intelligible* et, plus spécifiquement, la manière par laquelle cette vue *soudaine*, transforme l'âme rationnelle en *intellect qui contemple lui-même*. Ensuite, nous présentons comment cette transformation aboutit à l'union de l'*intellect* avec ce qui est l'objet de sa contemplation, c'est-à-dire l'*intelligible* ainsi que le rôle des *vertus théorétiques* dans cette union. Enfin, nous présentons comment, grâce à cette transformation de l'âme rationnelle en *intellect*, l'âme devient *créatrice* de *Kallos intelligible* afin d'atteindre l'*immortalité*.

Η Άννα Μαρκοπούλου σπούδασε στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και στο Τμήμα Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Paris V της Σορβόνης, όπου το 1994 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ. Από το 1998 έως σήμερα έχει διδάξει Φιλοσοφία της Παιδείας και Παιδαγωγική Θεωρία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στην Ανώτατη Παιδαγωγική Σχολή Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.) στην Αθήνα. Το παρόν άρθρο αποτελεί προϊόν των μαθημάτων πλατωνικής φιλοσοφίας, τα οποία παραδίδει από το 2008. (ann2mark@otenet.gr)